

Za bliža obavještenja:

Council of Europe
F-67075 Strasbourg Cedex
Francuska

E-mail: cptdoc@coe.int
Internet: www.cpt.coe.int

Strasbourg, januar 2006
Fotografija na naslovnoj strani: © CICR / FEDELE, Cristina

Vijeće Evrope

Evropska zatvorska pravila

**Preporuka br. (2006) 2
Komiteta Ministara zemljama članicama u
vezi sa zatvorskim pravilima¹, usvojena na sjednici
održanoj 11. januara 2006. godine**

SADRŽAJ

	<u>Strana</u>
PREPORUKA BR. (2006) 2 KOMITETA MINISTARA ZEMLJAMA ČLANICAMA U VEZI SA ZATVORSKIM PRAVILIMA	4
DIO I	6
Osnovni principi	6
DIO II	8
Uvjeti izdržavanja kazne zatvora	8
DIO III	20
Zdravstvo	20
DIO IV	23
Red	23
DIO V	29
Upravljanje i zatvorsko osoblje	29
DIO VI	33
Inspekcija i praćenje	33
Dio VII	34
Pritvorenici	34
DIO VIII	36
Cilj režima za osudene zatvorenike	36
DIO IX	38
Ažuriranje Pravila	38

PREPORUKA BR. (2006) 2 KOMITETA MINISTARA ZEMLJAMA ČLANICAMA U VEZI SA EVROPSKIM ZATVORSKIM PRAVILIMA¹

(Preporuku je usvojio Komitet ministara dana 11. januara 2006. godine, na 952. sjednici zamjenika ministara)

Komitet ministara, u skladu s odredbama člana 15.b Statuta Vijeća Evrope,

S obzirom na Evropsku konvenciju o ljudskim pravima i sudsku praksu Evropskog suda za ljudska prava;

S obzirom na rad Evropskog komiteta za sprečavanje mučenja i nehumanog i ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, posebno s obzirom na standarde koje je Komitet utvrdio u svojim općim izvještajima;

Naglašavajući da niko neće biti lišen slobode osim na osnovu mjere koja se izriče kao krajnje sredstvo u zakonski utvrđenom postupku;

Naglašavajući potrebu da se prilikom provođenja zatvorskih kazni i postupanja sa zatvorenicima u obzir uzmu potrebe za zaštitom zatvorenika i osoblja od povreda, javnosti od bjekstava, te potrebe za disciplinom, pritom vodeći računa o uvjetima u kazneno-popravnim ustanovama kojima se ne smije vrijeđati ljudsko dostojanstvo, a koji zatvorenicima nude osmišljene radne aktivnosti i programe za tretman, čime se pripremaju za reintegriranje u društvo;

Smatrajući da je bitno da zemlje članice Vijeća Evrope i dalje ažuriraju i poštivaju zajedničke principe u vezi sa svojom zatvorskom strategijom;

Smatrajući usto da će se poštivanjem tih zajedničkih principa jačati međunarodna saradnja u toj oblasti;

Primjećujući znatne društvene promjene koje su utjecale na bitan razvoj kaznene politike u Evropi u toku protekla dva desetljeća;

Iznova podržavajući standarde sadržane u preporukama Komiteta ministara Vijeća Evrope koji se odnose na specifične aspekte kaznene politike i prakse, posebno u Preporuci broj R (89) 12 o obrazovanju u kazneno-popravnim ustanovama i u Preporuci R (93) 6 u vezi sa zatvorskim i kriminološkim aspektima kontrole zaraznih bolesti, među njima i AIDS-a, i zdravstvenih problema u vezi s istim u zatvoru, zatim u Preporuci R (97) 12 o službenicima koji rade na provođenju sankcija i mjera,

Preporuci R (98) 7 u vezi s etičkim i organizacionim aspektima zdravstvene zaštite u zatvoru, Preporuci R (99) 2 u vezi sa prenatrpanošću zatvora i porastu zatvorske populacije, Preporuci Rec(2003)22 o uvjetnom otpustu i u Preporuci Rec(2003)23 o postupanju zatvorske uprave sa zatvorenicima koji su osuđeni na doživotnu ili dugotrajnu kaznu zatvora;

Imajući na umu Standardna minimalna pravila Ujedinjenih naroda za postupanje sa zatvorenicima;

Smatrajući da je potrebno suštinski revidirati i ažurirati Preporuku broj R (87) 3 Komiteta ministara u vezi sa Evropskim zatvorskim pravilima kako bi obuhvatila promjene koje su se desile u kaznenoj politici, praksi kažnjavanja i kompletnom upravljanju zatvorima u Evropi;

Vladama zemalja članica preporučuje:

- da se u izradi svojih zakonskih propisa, strategija i u praksi rukovode pravilima sadržanim u dodatku uz ovu Preporuku koja stavlja van snage Preporuku broj R (87) 3 Komiteta ministara o Evropskim zatvorskim pravilima;

- da osiguraju prijevod i što širu distribuciju ove Preporuke i pratećeg komentara, posebno institucijama pravosuđa, zatvorskom osoblju i samim zatvorenicima.

Dodatak uz Preporuku Rec(2006)2

DIO I

Osnovni principi

1. U postupanju sa svim osobama lišenim slobode poštivat će se njihova ljudska prava.
2. Osobe koje su lišene slobode zadržavaju sva prava koja im zakonski nisu oduzeta osuđujućom presudom kojom je izrečena kazna zatvora ili sudskom odlukom o pritvoru.
3. Ograničenja izrečena osobama lišenim slobode biće minimalna u okviru potrebnog i proporcionalna opravdanom cilju zbog kojeg se izriču.
4. Uvjeti u zatvoru koji su u suprotnosti s ljudskim pravima zatvorenika ne mogu se opravdati manjkom potrebnih resursa.
5. Život u zatvoru će što je više moguće sadržavati pozitivne aspekte života u društvenoj zajednici.
6. Boravkom osoba lišenih slobode u zatvoru će se upravljati na način koji će omogućiti njihovu reintegraciju u slobodno društvo.
7. Podsticat će se saradnja sa vanjskim socijalnim službama i, koliko god je to moguće, angažman građanskog društva u zatvorskoj sredini.
8. Zatvorsko osoblje izvršava važnu državnu službu i njihovo zapošljavanje, obuka i radni uvjeti će im omogućiti da u postupanju sa zatvorenicima održavaju visoke standarde.
9. Svi zatvori podliježu redovnim inspekcijama od strane nadležnih vladinih organa i praćenju uvjeta i postupanja u istim od strane nezavisnih organizacija.

Predmet i primjena

- 10.1. Evropska zatvorska pravila se odnose na osobe kojima je pravosudni organ odredio pritvor ili koje su lišene slobode na osnovu osuđujuće presude.
 - 10.2. U principu, osobe kojima je pravosudni organ odredio pritvor i osobe koje su lišene slobode na osnovu osuđujuće presude boravit će u zatvoru, to jeste, ustanovi
-

koja je određena za te dvije kategorije.

10.3. Pravila se također odnose i na osobe:

- a. koje su u zatvoru iz bilo kojeg drugog razloga; ili
- b. kojima je odlukom suda određen pritvor ili su lišene slobode na osnovu pravomoćne osuđujuće presude kojom je izrečena kazna zatvora ili su lišene slobode drugdje iz bilo kojeg razloga.

10.4. Sve osobe koje se nalaze u zatvoru ili su lišene slobode na način opisan u stavu 10.3. (b) smatraju se zatvorenicima u smislu ovih Pravila.

11.1. Djeca mlada od 18 godina ne smiju biti pritvorena odnosno kaznu izdržavati u zatvoru za odrasle osobe, nego u ustanovi namijenjenoj za maloljetne osobe.

11.2. Ukoliko su djeca mlada od 18 godina pod izuzetnim okolnostima zadržana u zatvoru za odrasle osobe, donijet će se posebni propisi o njihovom statusu i potrebama.

12.1. Osobe koje pate od psihičkih oboljenja i čije psihičko stanje ne dozvoljava boravak u zatvoru trebaju kaznu zatvora izdržavati u ustanovi koja je posebno namijenjena toj svrsi.

12.2. Ako se takve osobe ipak pod izuzetnim okolnostima nalaze na izdržavanju kazne u zatvoru, postojat će posebni propisi u vezi s njihovim statusom i potrebama.

13. Ova pravila će se primjenjivati nepristrasno, bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi, kao što su, naprimjer, spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno ili društveno porijeklo, povezanost sa nacionalnom manjinom, imovinsko stanje, status po rođenju ili bilo koji drugi status.

DIO II

Uvjeti izdržavanja kazne zatvora

Prijem

14. Nijedna osoba neće biti primljena niti držana u zatvoru sa statusom zatvorenika bez pravomoćne presude donesene u skladu s domaćim zakonodavstvom.

15.1. Prilikom prijema odmah će se evidentirati sljedeće činjenice u vezi sa svakim zatvorenikom:

- a. podaci o identitetu zatvorenika;
- b. razlozi zbog kojih je kazna zatvora izrečena i organ koji je presudu donio;
- c. datum i sat prijema;
- d. popis imovine zatvorenika koja će se pohraniti u polog stvari, u skladu s Pravilom 31;
- e. sve vidljive povrede i pritužbe na neprimjereno postupanje prije dolaska u zatvor; i
- f. ovisno o uvjetima povjerljivosti medicinskih podataka, sve podatke o zdravstvenom stanju zatvorenika koji su relevantni za fizičku i psihičku dobrobit zatvorenika i drugih.

15.2. Prilikom prijema u zatvor, svi zatvorenici će biti informirani u skladu s Pravilom 30.

15.3. Odmah nakon prijema izdat će se obavijest o prijemu zatvorenika na odsluženje kazne zatvora u skladu s Pravilom 24.9.

16. Čim je to moguće nakon prijema:

- a. podaci o zdravstvenom stanju zatvorenika po prijemu dopunit će se podacima do kojih se dođe zdravstvenim pregledom u skladu s Pravilom 42;
 - b. odgovarajući nivo sigurnosti za zatvorenika će se utvrditi u skladu s Pravilom 51;
 - c. opasnost koju zatvorenik predstavlja po sigurnost utvrđuje se u skladu s Pravilom 52;
 - d. sve raspoložive informacije o socijalnom statutu zatvorenika će se ocijeniti kako bi se zadovoljile direktne i potrebe za općom dobrobiti zatvorenika; i
 - e. u slučaju zatvorenika prema kojem je izrečena kazna zatvora, provest će se neophodne mjere u pravcu primjene programa u skladu s Dijelom VIII ovih Pravila.
-

Raspored i smještaj

17.1. Zatvorenici će se rasporediti, koliko god je to moguće, u zatvore koji su blizu njihovog mjesta prebivališta ili mjesta socijalne rehabilitacije.

17.2. Prilikom određivanja ustanove također će se uzeti u obzir i uvjeti nastavka krivične istrage, sprečavanje povreda i bjekstava te potreba za obezbjeđenjem odgovarajućeg režima za sve zatvorenike.

17.3. Koliko god je to moguće, zatvorenici će biti konsultirani u vezi s prvom lokacijom i transferom iz jednog zatvora u drugi.

18.1. Uvjeti smještaja zatvorenika, posebno spavaonica, biće u skladu sa ljudskim dostojanstvom i, koliko god je to moguće, s privatnošću, i biće u skladu sa zdravstvenim i higijenskim kriterijima, pri čemu će se posebna pažnja posvetiti klimatskim uvjetima, posebno površini, zapremini zraka, osvjetljenju, grijanju i ventilaciji.

18.2. U svim objektima u kojima zatvorenici žive, rade i provode slobodno vrijeme:

- a. prozori će biti dovoljno veliki da bi zatvorenici mogli čitati i raditi pod prirodnim svjetlom, pod normalnim uvjetima i biće dovoljno veliki da bi se omogućio dotok svježeg zraka osim kada postoje adekvatni klima uređaji;
- b. umjetno svjetlo će biti u skladu sa priznatim tehničkim standardima; i
- c. postojat će sistem alarma koji će omogućiti zatvorenicima da odmah kontaktiraju zavodske službenike;

18.3. Minimalni uvjeti u vezi s pitanjima pomenutim u stavu 1. i 2. biće utvrđeni u domaćem zakonu.

18.4. Domaćim zakonom će se utvrditi mehanizmi kojima će se osigurati da minimalni uvjeti ne budu prekršeni prenatrpanošću zatvora.

18.5. Zatvorenici će noću biti smješteni u individualnim ćelijama, osim kada je za njih bolje da spavaju u spavaonici.

18.6. Smještaj će dijeliti nekoliko zatvorenika samo ako to odgovara svrsi i ako je procijenjeno da se zatvorenici mogu međusobno družiti.

18.7. Koliko god je to moguće, zatvorenici će imati pravo prije nego što im se ponudi spavaonica da biraju između individualne ćelije i spavaonice.

18.8. Prilikom odlučivanja o smještaju zatvorenika u određene zatvore ili u posebne odjele zatvora, u obzir će se uzeti potreba za sljedećim:

- a. da pritvorenici budu odvojeni od zatvorenika koji su na odsluženju kazne zatvora;
- b. da su zatvorenici odvojeni od zatvorenica; i
- c. da su zatvorenici mlade dobi odvojeni od starijih zatvorenika.

18.9. Moguć je izuzetak od pravila odvojenog smještaja u smislu stava 8. kako bi se zatvorenicima omogućilo da zajednički sudjeluju u organiziranim aktivnostima, s tim da će te grupe uvijek biti odvojene u noćnim satima, osim ako sami ne pristanu na zajednički smještaj, a uprava zatvora ocijeni da bi to bilo u najboljem interesu svih zatvorenika na koje se takav izuzetak odnosi.

18.10. Smještaj svih zatvorenika će biti obezbijeden pod uvjetima najmanje restriktivnih sigurnosnih mjera kompatibilnih opasnosti od bijega zatvorenika ili nanošenja povreda sebi ili drugima.

Higijena

19.1. Svi dijelovi svakog zatvora će se propisno održavati i uvijek držati u higijenski čistim uvjetima.

19.2. Po prijemu zatvorenika u zatvor, ćelije ili drugi smještaj koji im je određen će biti čisti.

19.3. Zatvorenici će imati slobodan pristup sanitarnim, higijenski čistim prostorijama, pri čemu će se poštivati njihova privatnost.

19.4. Osigurat će se adekvatne prostorije kako bi svaki zatvorenik mogao imati kupau s kadom ili tušem, na temperaturi koja odgovara klimatskim uvjetima, ako je moguće svaki dan, a najmanje dva puta sedmično (ili češće, ako je potrebno) u interesu opće higijene.

19.5. Zatvorenici će čuvati svoje lične stvari, odjeću i spavaonicu u čistom i urednom stanju.

19.6. Zatvorska uprava će im osigurati sredstva za to, uključujući i toaletne potrepštine, opći pribor i sredstva za čišćenje.

19.7. Posebno će se regulirati sanitarne potrebe žena.

Odijevanje i posteljina

- 20.1. Zatvorenici koji nemaju vlastitu adekvatnu odjeću dobit će odjeću u skladu s klimatskim uvjetima.
- 20.2. Takva odjeća neće biti degradirajuća niti ponižavajuća.
- 20.3. Odjeća će se održavati u dobrom stanju i prema potrebi mijenjati.
- 20.4. Od zatvorenika kojima je odobren izlazak iz zatvora neće se tražiti da nose odjeću koja ih čini prepoznatljivim kao zatvorenicima.
21. Svaki zatvorenik će dobiti zaseban krevet i adekvatnu zasebnu posteljinu koja će se održavati i mijenjati dovoljno često da bi se održavala čistoća.

Prehrana

- 22.1. Zatvorenicima se osigurava prehrana prema njihovoj starosnoj dobi, zdravstvenom stanju, fizičkoj kondiciji, vjerskim i kulturnim potrebama te prirodi rada u zatvoru.
- 22.2. Uvjeti prehrane, kao i minimalna kalorična vrijednost i proteinski sastav propisat će se domaćim zakonom.
- 22.3. Hrana će se spremati i servirati u higijenskim uvjetima.
- 22.4. Zatvorenicima se osiguravaju tri obroka dnevno, u razumnim razmacima.
- 22.5. Zatvorenicima će u svako doba biti dostupna čista voda za piće.
- 22.6. Liječnik opće prakse ili kvalificirana medicinska sestra će zatvoreniku odrediti drugačiji režim prehrane kada je to potrebno iz medicinskih razloga.

Pravni savjeti

- 23.1. Svi zatvorenici imaju pravo na pravni savjet, a zatvorska uprava će osigurati odgovarajuće prostorije u kojima će zatvorenici primati pravne savjete.
- 23.2. Zatvorenici imaju pravo konsultirati se o bilo kojoj pravnoj stvari sa pravnim savjetnikom prema vlastitom izboru i na vlastiti trošak.
- 23.3. Kada postoji priznata shema pružanja besplatne pravne pomoći, nadležni organi će o tome upoznati zatvorenike.
-

23.4. Konsultacije i druga komunikacija, uključujući i pisanu korespondenciju o pravnim stvarima između zatvorenika i njihovih pravnih savjetnika, biće povjerljivi.

23.5. Pravosudni organ može izuzetno ovlastiti uvođenje restrikcija na takvu povjerljivost u cilju sprečavanja činjenja teških krivičnih djela i značajnog ugrožavanja reda i sigurnosti u ustanovi.

23.6. Zatvorenici će imati pristup ili će im biti dozvoljeno da drže u posjedu dokumente koji se odnose na sudski postupak koji se vodi protiv njih.

Kontakt s vanjskim svijetom

24.1. Zatvorenicima će biti dozvoljeno da komuniciraju, što češće, putem pisama, telefona ili drugog vida komunikacije sa svojim porodicama, drugim osobama i predstavnicima vanjskih organizacija i istim osobama će biti dozvoljeno da posjećuju zatvorenike.

24.2. Komunikacija i posjete mogu podlijevati restrikcijama i praćenju koji su potrebni u svrhu krivične istrage, održavanja reda i sigurnosti, sprečavanja povreda, činjenja krivičnih djela i zaštite žrtava krivičnih djela, s tim da će takva ograničenja, među njima i posebna ograničenja koja naredi pravosudni organ, ipak omogućiti prihvatljiv minimalni nivo kontakta.

24.3. U domaćem zakonu će se pobrojati domaća i međunarodna tijela i službene osobe s kojima komunikacija od strane zatvorenika ne podliježe takvim ograničenjima.

24.4. Aranžmani posjeta će zatvorenicima omogućiti da održavaju i unapređuju porodične odnose na što normalniji način.

24.5. Uprava zatvora će pomoći zatvorenicima da održavaju adekvatan kontakt sa vanjskim svijetom i u tome će im pružati adekvatnu socijalnu pomoć.

24.6. Zatvoreniku će se odmah proslijediti informacija o smrti ili teškoj bolesti člana njegove porodice.

24.7. Kadgod to okolnosti dozvoljavaju, zatvoreniku treba dozvoliti izlazak iz zatvora uz sprovođenje ili bez njega radi posjete bolesnom članu porodice, prisustva pokopu člana porodice ili iz humanitarnih razloga.

24.8. Zatvorenicima će biti dozvoljeno da obavijeste članove svoje porodice odmah po dolasku u zatvor ili po transferu u drugu ustanovu, kao i o težem oboljenju ili povredi.

24.9. Po prijemu zatvorenika u zatvor, o smrti ili teškoj bolesti ili povredi zatvorenika ili transferu zatvorenika u bolnicu nadležni organi će odmah obavijestiti suprugu/supruga ili partnera zatvorenika ili, ako je zatvorenik samac, najbližeg člana po-

rodice i bilo koju drugu osobu koju je zatvorenik prethodno odredio, osim ukoliko je zatvorenik suprotno tražio.

24.10. Zatvorenici imaju pravo redovno se informirati o dešavanjima u javnosti putem preplate i praćenja novina, periodičnih izdanja i drugih publikacija i putem slušanja radio i televizijskih programa, osim ukoliko postoji posebna zabrana koju je za određene zatvorenike izdao nadležni pravosudni organ u određenom trajanju.

24.11. Zatvorski organi će zatvorenicima osigurati mogućnost učešća na izborima, referendumima i drugim aspektima javnog života u mjeri u kojoj to pravo nije ograničeno domaćim zakonskim propisima.

24.12. Zatvorenicima je dozvoljeno da održavaju komunikaciju s medijima, osim ukoliko postoje uvjerljivi razlozi protiv toga u cilju održavanja reda i sigurnosti, u javnom interesu i da bi se zaštitio integritet žrtava, drugih zatvorenika ili zatvorskog osoblja.

Zatvorski režim

25.1. Režim osiguran svim zatvorenicima nudit će izbalansirani program aktivnosti.

25.2. Taj režim će omogućiti svim zatvorenicima da provedu onoliko sati dnevno izvan ćelija koliko je potrebno za adekvatan nivo ljudske i socijalne interakcije.

25.3. Tim režimom će se također zadovoljavati i socijalne potrebe zatvorenika.

25.4. Posebna pažnja će se posvetiti potrebama zatvornika koji su doživjeli fizičko, psihičko ili seksualno nasilje.

Rad

26.1. Radu u zatvoru će se pristupati kao pozitivnom elementu zatvorskog režima i nikad se neće koristiti kao kazna.

26.2. Uprava zatvora će nastojati osigurati dovoljan rad koji će po svojoj prirodi biti koristan.

26.3. Koliko god je to moguće, radom će se održavati ili povećavati sposobnost zatvorenika da zarade za život po izlasku iz zatvora.

26.4. U skladu s Pravilom 13, odabirom vrste rada zatvorenika neće se vršiti diskriminacija na osnovu spola.

26.5. Zatvorenicima kojima je to potrebno, posebno mladim zatvorenicima, omogućit će se rad koji podrazumijeva stručnu obuku.

26.6. Zatvorenici mogu u okviru raspoloživih vrsta rada, izbora stručne obuke i pod uvjetima reda i discipline odabrati vrstu rada koji žele obavljati.

26.7. Organiziranje i metode rada u ustanovama će, koliko god je to moguće, biti slične organiziranju i metodama sličnog rada u zajednici kako bi se zatvorenici pripremili za uvjete normalnog rada na slobodi.

26.8. Iako nastojanje da se u ustanovama od preduzeća stvara finansijska dobit može biti korisno u smislu podizanja standarda i poboljšanja kvaliteta i značaja obuke, interesi zatvorenika se tome ne smiju podrediti.

26.9. Rad zatvorenika će omogućiti uprava zatvora bilo samostalno ili u saradnji sa privatnim ugovaračima, unutar ili izvan zatvora.

26.10. U svim slučajevima će se davati pravična nadoknada za rad zatvorenika.

26.11. Zatvorenicima će biti omogućeno da potroše barem dio nadoknade za rad na kupovinu dozvoljenih stvari i potrepština za osobnu upotrebu i da dio nadoknade za rad odvoje za svoje porodice.

26.12. Zatvorenici se mogu podsticati na uštedu dijela nadoknade za rad koja im se isplaćuje po izlasku iz zatvora ili se koristi u druge, odobrene svrhe.

26.13. Zdravstvene i sigurnosne zaštitne mjere će zatvorenike adekvatno štiti i neće biti manje rigorozne od mjera koje se primjenjuju na radnike izvan zatvorske sredine.

26.14. Donijet će se odredbe o nadoknadi u slučaju povrede na radu ili nastanka profesionalnog oboljenja, pod uvjetima koji neće biti manje povoljni od onih koji se domaćim zakonima primjenjuju na radnike izvan zatvora.

26.15. Maksimalan broj radnih sati zatvorenika dnevno i sedmično će se utvrditi u skladu s domaćim propisima ili praksom sklapanja radnog odnosa sa slobodnim radnicima.

26.16. Zatvorenici će sedmično imati najmanje jedan dan odmora i dovoljno vremena za obrazovanje i druge aktivnosti.

26.17. Koliko god je to moguće, zatvorenici koji rade će biti obuhvaćeni domaćim sistemima socijalne sigurnosti.

Vježbanje i rekreacija

27.1. Svakom zatvoreniku će biti omogućeno da se najmanje jedan sat dnevno bavi tjelesnom aktivnošću na otvorenom, ako to dozvoljavaju vremenski uvjeti.

-
- 27.2. Kada to vremenski uvjeti ne dozvoljavaju, primijenit će se alternativni aranžmani vježbanja.
- 27.3. Pravilno organizirane aktivnosti usmjerene na promoviranje fizičke kondicije i osiguranje adekvatnog vježbanja i rekreacije činit će sastavni dio zatvorskog režima.
- 27.4. Uprava zatvora će omogućiti takve aktivnosti putem osiguranja odgovarajućih prostorija i opreme.
- 27.5. Uprava zatvora će donijeti aranžmane za organiziranje posebnih aktivnosti za one zatvorenike kojima su iste potrebne.
- 27.6. Postojat će mogućnost rekreacije koja obuhvata sport, igre, kulturne aktivnosti, hobije i druge slobodne aktivnosti i koliko god je to moguće zatvorenicima će biti omogućeno da takve aktivnosti sami organiziraju.
- 27.7. Zatvorenicima će biti dozvoljeno da se međusobno druže u toku vježbanja i kreativnih aktivnosti.

Obrazovanje

- 28.1. Svaki zatvor će nastojati svim zatvorenicima omogućiti pristup što sveobuhvatnijim obrazovnim programima koji su u skladu s njihovim potrebama, pri čemu će se u obzir uzeti njihove aspiracije.
- 28.2. Prioritet će se dati zatvorenicima koji imaju potrebu opismenjavanja i učenja osnovnih računskih radnji i onima koji nemaju osnovno ni stručno obrazovanje.
- 28.3. Posebna pažnja će se posvetiti obrazovanju mladih zatvorenika, kao i onih koji imaju posebne potrebe.
- 28.4. Obrazovanje će u zatvorskom režimu imati status jednak radnom statusu i zatvorenici zbog svog obrazovanja neće biti finansijski, niti na neki drugi način ugroženi.
- 28.5. Svaka ustanova će imati biblioteku za zatvorenike koja će biti adekvatno popunjena raznovrsnim zabavnim i obrazovnim izvorima, knjigama i drugim medijima.
- 28.6. Kadgod je to moguće, zatvorska biblioteka treba biti organizirana u saradnji sa bibliotekama u zajednici.
- 28.7. Koliko god je to praktično moguće, obrazovanje zatvorenika:
- a. će biti integrirano u sistem obrazivanja i stručne obuke u zemlji kako bi zatvorenici po puštanju na slobodu mogli nastaviti obrazovanje i stručnu obuku bez poteškoća; i
-

b. obrazovanje zatvorenika će se odvijati pod nadzorom obrazovnih institucija izvan zatvora.

Sloboda mišljenja, svijesti i religije

29.1. U zatvoru će se poštivati sloboda mišljenja, svijesti i religije zatvorenika.

29.2. Zatvorski režim će se organizirati koliko god je praktično moguće da bi se omogućilo zatvorenicama da obavljaju vjerske obrede i prate svoja vjerovanja, da prisustvuju vjerskim službama ili skupovima koje predvode ovlašteni predstavnici religija ili vjerovanja, da primaju u privatnu posjetu takve predstavnike svoje religije ili vjerovanja i da budu u posjedu knjiga ili literature koja se odnosi na njihovu religiju ili vjerovanja.

29.3. Zatvorenici se ne smiju prisiljavati na prakticiranje religije ili vjerovanja, na prisustvovanje vjerskim službama i skupovima, na uzimanje učešća u prakticiranju religije, niti na prihvatanje posjete predstavnika bilo koje religije ili vjerovanja.

Informiranje

30.1. Prilikom prijema, i nakon toga, kadgod je to potrebno, svi zatvorenici će biti obaviješteni u pisanoj formi i usmeno, na jeziku koji razumiju, o kućnom redu i drugim važećim propisima u zatvoru i o svojim pravima i obavezama u zatvoru.

30.2. Zatvorenicama će biti dozvoljeno da posjeduju pisanu verziju informacija koje dobiju.

30.3. Zatvorenici će se obavijestiti o svakom pravnom postupku koji se odnosi na njih, i ako su osuđeni, o vremenu koje će provesti u zatvoru i mogućnostima prijevremenog puštanja na slobodu.

Imovina zatvorenika

31.1. Sva imovina koju zatvorenici ne smiju zadržavati kod sebe prema kućnom redu u zatvoru oduzima se po prijemu u ustanovu i pohranjuje na polog stvari.

31.2. Zatvorenik kojem se stvari oduzimaju i pohranjuju potpisuje spisak tih stvari.

31.3. Preduzimat će se koraci ka očuvanju tih stvari u dobrom stanju.

31.4. Ukoliko je neophodno takve stvari uništiti, uništenje će se evidentirati i o tome će se zatvorenik obavijestiti.

31.5. Ovisno o higijenskim uvjetima, redu i sigurnosti, zatvorenici imaju pravo kupiti ili na drugi način doći u posjed stvari, uključujući i hranu i piće za vlastitu upotrebu po cijenama koje nisu abnormalno više u odnosi na cijene u slobodnom društvu.

31.6. Ukoliko zatvorenici sa sobom donesu lijekove, ljekar opće prakse će odlučiti o tome kako će se ti lijekovi koristiti.

31.7. Kada je zatvorenicama dozvoljeno da budu u posjedu svojih stvari, uprava zatvora će im pomoći da ih čuvaju na sigurnom.

Transfer zatvorenika

32.1. Prilikom premještanja zatvorenika do ili od zatvora ili do suda ili bolnice, zatvorenici će biti što je manje moguće izloženi javnosti i donijet će se odgovarajuće zaštitne mjere kojim će se osigurati njihova anonimnost.

32.2. Zabranjen je prijevoz zatvorenika u vozilima bez odgovarajuće ventilacije ili svjetla ili u kojima bi na bilo koji način bili izloženi nepotrebnim fizičkim patnjama ili ponižavanju.

32.3. Prijevoz zatvorenika će se vršiti na trošak i prema uputama javnih organa vlasti.

Puštanje zatvorenika na slobodu

33.1 Svi zatvorenici će biti pušteni na slobodu odmah po odsluženju kazne zatvora ili čim sud ili drugi organ naredi njihovo puštanje na slobodu.

33.2. Datum i sat njihovog puštanja na slobodu će se evidentirati.

33.3. Svi zatvorenici imaju pravo na mjere kojima im se pomaže da se po puštanju na slobodu vrate u društvo.

33.4. Po puštanju zatvorenika na slobodu, sve stvari i novac koji mu pripadaju, a koji su uzeti na polog stvari, biće mu vraćeni osim novca koji je ovlašteno preuzet odnosno stvari koje su ovlašteno izmještene iz ustanove ili se smatralo potrebnim uništiti ih iz higijenskih razloga.

33.5. Zatvorenik potpisuje potvrdu da je primio stvari koje su mu vraćene.

33.6. Kada je puštanje na slobodu prethodno dogovoreno, zatvoreniku će se ponuditi zdravstveni pregled u skladu s Pravilom 42, na datum koji je što bliži datumu puštanja na slobodu.

33.7 Mjere se moraju preduzimati kako bi se osiguralo da po puštanju na slobodu za-

tvorenci, prema potrebi, dobiju odgovarajuće dokumente, među njima i identifikacijske dokumente, i da im se pomogne u iznalaženju odgovarajućeg smještaja i posla.

33.8. Zatvorenici koji su pušteni na slobodu će također dobiti osnovna sredstva za preživljavanje odmah po izlasku iz zatvora, odjeću koja je primjerena klimatskim uvjetima i vremenskoj dobi i imat će dovoljno sredstava da dođu do svog odredišta.

Žene

34.1. Osim posebnih odredbi ovih Pravila koje se odnose na zatvorenice, uprava zatvora će prilikom donošenja odluka koje se odnose na bilo koji aspekt njihovog pritvora odnosno odsluženja kazne zatvora posvetiti posebnu pažnju uvjetima u kojima zatvorenice borave, kao što su fizičke, stručne, socijalne i psihološke potrebe.

34.2. Posebno će se zatvorenicama nastojati omogućiti korištenje posebnih usluga koje za istima imaju potrebu u skladu s Pravilom 25.4.

34.3. Zatvorenicama će biti omogućeno da se porode izvan zatvora. Kad je dijete rođeno u zatvoru, uprava zatvora će osigurati sva potrebna sredstva i podršku.

Djeca u zatvoru

35.1. Kada se pod izuzetnim okolnostima dijete mlade od 18 godina dovede u zatvor za punoljetne osobe, uprava zatvora će osigurati da, osim usluga koje su na raspolaganju svim zatvorenicama, djeca zatvorenici koriste socijalne, psihološke i obrazovne usluge, da imaju religijsku skrb i rekreativne ili ekvivalentne programe koji su djeci na raspolaganju u zajednici.

35.2. Svako dijete zatvorenik koji je obavezan završiti osnovno školovanje imat će pristup tom obrazovanju.

35.3. Dodatna pomoć će se pružiti djeci puštenoj na slobodu.

35.4. Maloljetni zatvorenici će biti smješteni u dio ustanove koji je odvojen od dijela namijenjenog odraslim zatvorenicama, osim ukoliko se smatra da bi to bilo u suprotnosti s najboljim interesima maloljetne osobe.

Dojenčad

36.1. Dojenče može ostati u zatvoru s roditeljem samo kada je to u najboljem interesu dojenčeta. Takva dojenčad se neće smatrati zatvorenicama.

36.2. Kada je dojenčetu dozvoljeno da boravi u zatvoru sa roditeljem, posebno će se osigurati dječija soba u kojoj će raditi kvalificirano osoblje i u koju će dojenče biti smješteno dok je roditelj angažiran na aktivnostima na kojima dojenče ne može prisustvovati.

36.3. Odvojit će se poseban smještaj za zaštitu dobrobiti takve dojenčadi.

Stranci

37.1. Zatvorenici koji su stranci će biti odmah informirani o svom pravu da traže kontakt i da im se omoguće razumna sredstva komuniciranja sa diplomatskim ili konzularnim predstavništvom svoje zemlje.

37.2. Zatvorenici koji su državljani zemalja koje nemaju diplomatsko ni konzularno predstavništvo u zemlji ili koji imaju izbjeglički ili status osobe bez državljanstva, također imaju mogućnost korištenja sličnih sredstava komuniciranja sa diplomatskim predstavništvom države koja vodi računa o njihovim interesima ili sa državnom ili međunarodnom institucijom čiji je zadatak da služi interesima tih osoba.

37.3. U interesu stranih državljana u zatvoru koji eventualno imaju posebne potrebe, uprava zatvora će u potpunosti saradivati sa diplomatskim ili konzularnim službenicima koji zastupaju zatvorenike.

37.4. Posebne informacije o pravnoj pomoći će se dostaviti zatvorenicima koji su strani državljani.

37.5. Zatvorenici koji su strani državljani će biti informirani o mogućnosti podnošenja zahtjeva za premještajem u drugu zemlju u kojoj žele nastaviti izdržavati preostali dio kazne zatvora.

Etničke i jezičke manjine

38.1. Usvojiti će se posebni aranžmani putem kojih će se udovoljiti potrebama zatvorenika koji pripadaju etničkim ili jezičkim manjinama.

38.2. Koliko god je to praktično moguće, u zatvoru će biti dozvoljene kulturološke prakse raznih grupa.

38.3. Jezičke potrebe će se zadovoljiti putem kompetentnih prevoditelja i prijevoda pisanog materijala na jezike koji se koriste u datom zatvoru.

DIO III

Zdravstvo

Zdravstvena zaštita

39. Uprava će voditi računa o zdravlju svih zatvorenika u svom zatvoru.

Organiziranje zdravstvene zaštite u zatvoru

40.1. Zdravstvene usluge u zatvoru će se organizirati u direktnoj saradnji sa općom zdravstvenom upravom u zajednici ili državi.

40.2. Zdravstvena politika u zatvorima će biti integrirana i kompatibilna sa državnom zdravstvenom politikom.

40.3. Zatvorenici će imati pristup zdravstvenim uslugama koje su na raspolaganju u zemlji bez diskriminacije na osnovu njihovog pravnog statusa.

40.4. Medicinskim uslugama u zatvoru će se nastojati otkriti i liječiti fizička i psihička oboljenja ili nedostaci kod zatvorenika.

40.5. U tu svrhu će se zatvorenicima pružati sve potrebne zdravstvene, hirurške i psihijatrijske usluge, uključujući i one koje su na raspolaganju u zajednici.

Medicinsko i osoblje zdravstvene zaštite

41.1. U svakom zatvoru će postojati najmanje jedan kvalificirani ljekar opće prakse.

41.2. Uvest će se aranžmani prema kojima će u svako doba kvalificirani ljekar opće prakse biti odmah na raspolaganju u hitnom slučaju.

41.3. Kada u zatvoru ne postoji ljekar opće prakse zaposlen na neodređeno, puno radno vrijeme, ljekar opće prakse, zaposlen honorarno, redovno će dolaziti u ustanovu.

41.4. U svakom zatvoru će postojati osoblje koje je adekvatno obučeno za pružanje zdravstvene zaštite.

41.5. Svakom zatvoreniku će biti na raspolaganju usluge kvalificiranog stomatologa i oftalmologa.

Dužnosti ljekara opće prakse

42.1. Ljekar opće prakse ili kvalificirana medicinska sestra koja odgovara ljekaru opće prakse će pogledati svakog zatvorenika što je prije moguće po prijemu i izvršiti pregled, osim ukoliko to očigledno nije potrebno.

42.2. Ljekar opće prakse ili kvalificirana medicinska sestra koja je odgovorna ljekaru opće prakse će na zahtjev pregledati zatvorenika po puštanju na slobodu i vršit će pregled zatvorenika kadgod je to potrebno.

42.3. Prilikom pregleda zatvorenika, ljekar opće prakse ili kvalificirana medicinska sestra koja mu je odgovorna će posebno voditi računa o:

- a. poštivanju uobičajenih pravila medicinski povjerljivih informacija;
- b. dijagnosticiranju fizičkih i psihičkih oboljenja i preduzimanju svih mjera koje su potrebne za liječenje i kontinuitet postojećeg zdravstvenog tretmana;
- c. evidentiranje i podnošenje izvještaja relevantnim ustanovama o znakovima ili indikacijama nasilja nad zatvorenicima;
- d. liječenju simptoma samoizolacije nakon korištenja droga, lijekova ili alkohola;
- e. otkrivanju svakog psihološkog ili drugog stresa nastalog usljed lišavanja slobode;
- f. izoliranju zatvorenika za koje se sumnja da su oboljeli od neke infektivne ili zarazne bolesti, u toku trajanje infekcije i adekvatnog liječenja;
- g. o tome da zatvorenici koji nose HIV virus nisu izolirani samo zbog tog razloga;
- h. otkrivanju fizičkih ili psihičkih nedostataka koji mogu ometati resocijalizaciju po izlasku iz zatvora;
- i. utvrđivanju sposobnosti svakog zatvorenika da radi i da se bavi fizičkim aktivnostima; i
- j. sklapanju aranžmana sa institucijama i organizacijama u zajednici u svrhu nastavka potrebnog zdravstvenog i psihijatrijskog liječenja nakon izlaska iz zatvora, ako zatvorenici pristanu na takve aranžmane.

43.1. Ljekar opće prakse će voditi računa o fizičkom i mentalnom zdravlju zatvorenika i obilaziti će, pod uvjetima i onoliko puta koliko je to potrebno prema standardima zdravstvene zaštite u zajednici, sve bolesne zatvorenike, sve zatvorenike koji prijave bolest ili povredu i svakog zatvorenika na kojeg je medicinska pažnja posebno usmjerena.

43.2. Ljekar opće prakse ili kvalificirana medicinska sestra koja odgovara ljekaru opće prakse vodit će posebno računa o zdravlju zatvorenika smještenih u samicu, obilaziti će takve zatvorenike svakodnevno i pružit će im neodložnu medicinsku pomoć i tretman na njihov zahtjev ili na zahtjev zatvorskog osoblja.

43.3. Ljekar opće prakse podnosi izvještaje direktoru kadgod se smatra da je fizičko

ili psihičko stanje zatvorenika dovedeno u opasnost bilo boravkom u zatvoru ili bilo kojim uvjetom boravka, uključujući i uvjete boravka u samici.

44. Ljekar opće prakse ili drugi nadležni organ će redovito vršiti inspekciju, prikupljati informacije drugim putem, ako to odgovara, i direktoru davati savjete o:

- a. količini, kvaliteti, pripremi i posluženju hrane i vode;
- b. higijeni i čistoći ustanove i zatvorenika;
- c. sanitarnim uređajima, grijanju, osvjetljenju i ventiliranosti zavoda; i
- d. adekvatnosti i čistoći odjeće koju zatvorenici nose i posteljine.

45.1. Direktor će uzeti u razmatranje izvještaje i savjete koje mu dostavi ljekar opće prakse i drugi nadležni organ u skladu s Pravilom 43. i 44. i kada je to u skladu s datim preporukama, odmah će preduzeti mjere ka njihovom provođenju.

45.2. Ukoliko preporuke ljekara opće prakse ne spadaju u nadležnost direktora ili ako se direktor s njima ne slaže, direktor će odmah višem organu uprave dostaviti savjet ljekara opće prakse i svoj izvještaj.

Pružanje zdravstvene zaštite

46.1. Zatvorenik kojem je zbog bolesti potreban poseban tretman će se premjestiti u specijaliziranu ustanovu ili civilnu bolnicu, kada takav tretman nije moguć u zatvoru.

46.2. Kada u zatvoru postoji zatvorska bolnica, ona će biti kadrovski adekvatno opunjena i opremljena kako bi zatvorenicima upućenim na bolničko liječenje pružila odgovarajuću zaštitu i tretman.

Mentalno zdravlje

47.1. Specijalizirane zatvorske ustanove ili odjeli pod medicinskim nadzorom će biti na raspolaganju u svrhu praćenja i tretmana zatvorenika koji pate od psihičkog poremećaja ili abnormalnog stanja, koji ne potpadaju obavezno pod odredbe Pravila 12.

47.2. Zdravstvena služba u zatvoru će obezbijediti psihijatrijski tretman svim zatvorenicima kojima je takav tretman potreban i posebnu pažnju će posvećivati sprečavanju samoubistava među zatvorenicima.

Druga pitanja

48.1. Zatvorenici se neće podvrgavati nikakvim eksperimentima bez njihove saglasnosti.

48.2. Zabranjeni su eksperimenti sa zatvorenicima koji mogu dovesti do fizičke povrede, psihičke tjeskobe ili drugog, po zdravlje štetnog stanja.

DIO IV

Red

Opći pristup redu

49. Prilikom održavanja reda u zatvoru, uzet će se u obzir uvjeti reda, sigurnosti i discipline, a zatvorenicima će se osigurati životni uvjeti u kojima će se poštivati ljudsko dostojanstvo i ponudit će im se potpun program aktivnosti u skladu s Pravilom 25.

50. Ovisno o potrebama dobrog vladanja, reda i sigurnosti u zatvoru, zatvorenicima će biti dozvoljeno da razgovaraju o pitanjima koja se odnose na opće uvjete boravka u zatvoru i podsticat će se na komunikaciju sa zatvorskim službenicima o tim pitanjima.

Sprečavanje bjekstava

51.1. Mjere sigurnosti koje se primjenjuju na pojedine zatvorenike biće mjere koje su minimalno potrebne da bi se spriječilo njihovo bjekstvo.

51.2. Osiguranje koje se obezbjeđuje fizičkim preprekama i drugim tehničkim sredstvima će biti popraćeno dinamičnim obezbjeđenjem koje pružaju pripremljeni zatvorski službenici koji poznaju zatvorenike pod svojim nadzorom.

51.3. Čim je to moguće po prijemu u ustanovu, izvršit će se procjena zatvorenika da bi se utvrdilo:

- a. rizik po zajednicu u slučaju njegovog bijega iz zatvora;
- b. rizik od pokušaja bijega bilo samostalno ili uz pomoć nekoga izvan ustanove.

51.4. Svaki zatvorenik će se nakon toga držati pod sigurnosnim uvjetima koji odgovaraju procijenjenom nivou rizika.

51.5. Nivo sigurnosti koji je potreban će se redovno preispitivati u toku cjelokupnog perioda boravka u zatvoru.

Sprečavanje povreda

52.1. Što je prije moguće po prijemu u ustanovu, izvršit će se procjena zatvorenika da bi se utvrdilo da li predstavlja rizik od povrede po druge zatvorenike, zatvorsko osoblje i druge osobe koje su zaposlene ili u ustanovu dolaze, ili po vlastitu sigurnost.

52.2. Uvest će se procedure kojima će se obezbijediti sigurnost zatvorenika, zatvorskog osoblja i svih posjetitelja i kako bi se na minimum svela opasnost od nasilja i drugih slučajeva koji mogu ugroziti ličnu sigurnost.

52.3. Maksimalno će se nastojati omogućiti svim zatvorenicima da u potpunosti sudjeluju u svakodnevnim aktivnostima bezbjedno.

52.4. Zatvorenici će imati mogućnost kontaktirati zatvorsko osoblje u svako doba dana i noći.

52.5. U zatvoru će se poštivati domaći zakoni o zdravstvu i ličnoj sigurnosti.

Posebne mjere za smanjenje rizika od bjekstva i opasnosti po druge

53.1. Posebne mjere za smanjenje rizika od bjekstva i opasnosti po druge će se primjenjivati jedino u izuzetnim okolnostima.

53.2. Kadgod se takve mjere primjenju na bilo kojeg zatvorenika, poštivat će se jasne procedure.

53.3. Priroda takvih mjera, njihovo trajanje i razlozi iz kojih se mogu primijeniti će se utvrditi domaćim zakonom.

53.4. Primjenu takvih mjera će za svaki slučaj posebno odobriti nadležni organ, u određenom trajanju.

53.5. Produženje prvobitno odobrenog perioda nadležni organ ponovo odobrava.

53.6. Takve mjere će se primjenjivati individualno, a ne na grupe zatvorenika.

53.7. Svaki zatvorenik na kojeg se takve mjere primjenjuju ima pravo na ulaganje prigovora pod uvjetima utvrđenim u Pravilu 70.

Pretres i kontrola

54.1. Utvrdit će se detaljne procedure koje osoblje mora poštivati prilikom pretresa:

- a. svih prostorija u kojima zatvorenici borave, rade i provode slobodno vrijeme;
- b. zatvorenika;
- c. posjetitelja i njihovih ličnih stvari; i
- d. osoblja.

54.2. Situacije u kojima je pretres potreban i vrste pretresa će se utvrditi domaćim zakonima.

54.3. Osoblje će biti obučeni da vrše pretres na način na koji će otkriti i spriječiti svaki pokušaj bijega i skrivanje krijumčarene robe, i pritom poštivati dostojanstvo osoba nad kojima se vrši pretres i stvari koje posjeduju.

54.4. Osobe nad kojima se vrši pretres neće u toku pretresa biti ponižavane.

54.5. Pretres će vršiti samo zavodski službenici istog spola kao osoba nad kojom se vrši pretres.

54.6. Zatvorsko osoblje neće vršiti pretres u intimnim dijelovima tijela zatvorenika.

54.7. Intimni pregled povezan sa takvim pretresom može provesti samo ljekar.

54.8. Zatvorenici će biti prisutni prilikom pretresa njihovih ličnih stvari, osim ukoliko je njihovo prisustvo zabranjeno u određenim istražnim tehnikama ili eventualno predstavlja prijetnju zatvorskom osoblju.

54.9. Obaveza zaštite od bještva i povrede biće izbalansirana u odnosu na privatnost posjetitelja.

54.10. Procedure kontrole posjetitelja koji u zatvor dolaze po službenoj dužnosti, kao što su pravni zastupnici, socijalni radnici, ljekari i drugi, podliježu konsultacijama sa njihovim institucijama kako bi se osigurao balans između reda i discipline i lične sigurnosti i pravo na profesionalni pristup povjerljive prirode.

Krivična djela

55. Istraga će se provesti u vezi s navodnim krivičnim djelom počinjenim u zatvoru na isti način kao što bi se istraga provela i u slobodnom društvu, u skladu sa domaćim zakonskim propisima.

Disciplina i kažnavanje

56.1. Disciplinske procedure će biti mehanizam koji se primjenjuje u krajnjoj nuždi.

56.2. Kadgod je to moguće, uprava zatvora će koristiti mehanizme restorativne pravde i medijacije u rješavanju sporova sa i među zatvorenicima.

57.1. Samo ono ponašanje za koje postoji vjerovatnoća da čini prijetnju redu i sigurnosti može se definirati kao disciplinski prekršaj.

57.2. Domaćim zakonom će se utvrditi:

a. djela ili propusti zatvorenika koji predstavljaju disciplinski prekršaj;

- b. procedure saslušanja u disciplinskom postupku;
 - c. vrste kazni i trajanje;
 - d. organ koji je nadležan da izrekne takvu kaznu; i
 - e. mogućnost ulaganja žalbe i ovlaštenja drugostepenog organa.
58. Svaki navodna povreda disciplinskih pravila od strane zatvorenika će se odmah prijaviti nadležnom organu koji će provesti istragu bez nepotrebnog odlaganja.
59. Zatvorenici optuženi za disciplinski prekršaj će:
- a. odmah biti informirani na jeziku koji razumiju, detaljno, o optužbama protiv njih;
 - b. imati dovoljno vremena i prostora za pripremu svoje odbrane;
 - c. imati pravo na vlastitu odbranu ili, kada je to u interesu pravde, preko pravnog zastupnika u zatvoru;
 - d. imati pravo da izvedu svjedoke i da ih ispituju ili da ih njihov zastupnik ispita u njihovo ime; i
 - e. imati besplatnu pomoć prevoditelja ukoliko ne mogu razumjeti ili govoriti jezik na kojem se postupak vodi.
- 60.1. Svaka kazna izrečena u disciplinskom postupku će biti u skladu s domaćim zakonskim propisima.
- 60.2. Težina kazne će biti proporcionalna prekršaju.
- 60.3. Kolektivna kažnjavanja i tjelesne kazne, kažnjavanje boravkom u tamnoj ćeliji i svi drugi oblici nehumanog ili ponižavajućeg kažnjavanja su zabranjeni.
- 60.4. Kažnjavanje ne podrazumijeva totalnu zabranu kontakta sa porodicom.
- 60.5. Disciplinska kazna samice će se izricati samo u izuzetnim slučajevima i na određeni, što kraći period vremena.
- 60.6. Instrumenti obuzdavanja se nikad neće primjenjivati kao kazna.
61. Zatvorenik čija se krivica utvrdi u disciplinskom postupku ima pravo ulaganja žalbe nadležnom i nezavisnom organu više instance.
62. Nijedan zatvorenik ne može u zatvoru obavljati funkciju koja u sebi sadrži disciplinsku vlast niti može dobiti disciplinske ovlasti.

Dvostruka kažnjivost

Nijedan zatvorenik ne smije biti kažnjavan dva puta za isto djelo ili ponašanje.

Upotreba sile

64.1. Zatvorsko osoblje neće koristiti silu protiv zatvorenika, osim u samoodbrani ili u slučaju pokušaja bijega ili aktivnog ili pasivnog fizičkog otpora propisanom redu u ustanovi, i to uvijek u krajnjoj nuždi.

64.2. Minimalno potrebna količina sile će se upotrijebiti u najkraćem potrebnom vremenu.

65. Donijet će se detaljne procedure za upotrebu sile, kao i odredbe o:

- a. raznim vrstama sile koje se smiju upotrijebiti;
- b. okolnostima u kojima se svaka vrsta sila može upotrijebiti;
- c. zavodskim službenicima koji imaju pravo upotrebe raznih vrsta sile;
- d. nivou ovlaštenja potrebnog prije svake upotrebe sile; i
- e. izvještajima koji se moraju napisati nakon upotrebe sile.

66. Osoblje koje radi direktno sa zatvorenicima će biti obučeno u tehnikama minimalne upotrebe sile u savladavanju agresivnih zatvorenika.

67.1. Službenici drugih organa za provođenje zakona će jedino pod izuzetnim okolnostima biti uključeni u postupanje sa zatvorenicima u zatvoru.

67.2. Zvaničan sporazum će se zaključiti između uprave zatvora i organa za provođenje zakona, osim ukoliko odnos između njih nije već reguliran domaćim zakonom.

67.3. U takvom sporazumu će se utvrditi:

- a. okolnosti pod kojima službenici drugih organa za provođenje zakona mogu ući u zatvor u cilju suzbijanja sukoba;
- b. ovlaštenja koja će ti organi za provođenje zakona imati u zatvoru i njihov odnos sa direktorom zatvora;
- c. razne vrste sile koju službenici takvih organa mogu upotrijebiti;
- d. okolnosti pod kojima se svaka vrsta sile može upotrijebiti;
- e. nivo ovlaštenja koji je potreban prije upotrebe bilo koje vrste sile; i
- f. izvještaji koji se moraju podnijeti nakon upotrebe sile.

Instrumenti obuzdavanja

68.1. Upotreba okova i lanaca je zabranjena.

68.2. Lisice, košulje stezulje i ostala sredstva za ograničenje kretanja se ne smiju koristiti osim:

a. ako je neophodno, kao mjera opreza protiv bijega u toku transfera, s tim da se odmah skinu kad zatvorenik dođe pred sudske ili upravne organe vlasti, osim ukoliko organi vlasti ne odluče drugačije;

b. naredbom direktora, ako se ostale metode kontrole pokažu nedovoljnim, kako bi se zatvorenik spriječio u nanošenju povreda samom sebi i drugome, kao i u nanošenju veće materijalne štete. U takvim slučajevima direktor mora odmah obavijestiti ljekara i podnijeti izvještaj višoj instanci uprave zatvora.

68.3. Instrumenti obuzdavanja se neće primjenjivati duže nego što je izričito potrebno.

68.4. Način upotrebe instrumenata prinude će biti određeni domaćim zakonom.

Oružje

69.1. Osim u hitnim slučajevima u toku službene dužnosti, zatvorsko osoblje u zatvorskom krugu neće nositi ubojito naoružanje.

69.2. Otvoreno nošenje drugog naoružanja, uključujući i palice od strane osoba koje su u kontaktu sa zatvorenici je zabranjeno u zatvorskom krugu, osim ukoliko to nije potrebno iz razloga očuvanja reda i discipline i lične sigurnosti u slučaju incidenta.

69.3. Osoblje neće biti naoružano, osim ukoliko je obučeno za upotrebu oružja.

Zahtjevi i pritužbe

70.1. Zatvorenici, pojedinačno ili grupno, imaju na raspolaganju dovoljno mogućnosti da ulože zahtjev ili pritužbu direktoru zatvora ili bilo kojem drugom nadležnom organu.

70.2. Ukoliko se smatra adekvatnim, prvo će se primijeniti mehanizam medijacije.

70.3. Ukoliko su zahtjev ili pritužba odbijeni, razlozi za odbijanje će se zatvoreniku koji je podnio zahtjev odnosno pritužbu objasniti. Zatvorenik čiji su zahtjev odnosno pritužba odbijeni ima pravo uložiti žalbu na odluku nezavisnom organu.

70.4. Zatvorenici se neće kažnjavati zbog toga što su podnijeli zahtjev ili pritužbu.

70.5. Nadležni organ će uzeti u obzir svaku pritužbu koju u pisanoj formi uloži član porodice zatvorenika kada ima razloga da vjeruje da su prava zatvorenika povrijeđena.

70.6. Pravni zastupnik ili organizacija koja vodi računa o dobrobiti zatvorenika ne može podnijeti pritužbu u ime zatvorenika koji za to nije dao pristanak.

70.7. Zatvorenici imaju pravo tražiti pravni savjet u vezi sa postupcima koji se vode po pritužbama i žalbama i na pravnu pomoć, kada to zahtijevaju interesi pravde.

DIO V

Upravljanje i zatvorsko osoblje

Rad u zatvoru u službi javnosti

71. Zatvoreni će biti u nadležnosti javnih organa vlasti, odvojeni od vojne službe, službe unutrašnjih poslova i krivičnih istraga.

72.1. Zatvorima će se upravljati u etičkom kontekstu kojim se priznaje obaveza ljudskog postupanja sa svim zatvorenicima, uz poštivanje ljudskog dostojanstva svakog zatvorenika.

72.2. Osoblje će u svom djelovanju pokazivati jasnu svrhu postojanja zatvorskog sistema. Uprava će obezbijediti vodstvo u ostvarenju svrhe na najbolji način.

72.3. Dužnosti zatvorskih službenika prevazilaze dužnosti puke straže i uzet će u obzir potrebu da omoguće lakšu reintegraciju zatvorenika u društvo nakon što odsluže kaznu zatvora, putem programa pozitivne skrbi i pomoći.

72.4. Zatvorsko osoblje će postupati u skladu sa profesionalnim i ličnim standardima.

73. Uprava zatvora će davati visoki prioritet poštivanju pravila koja važe za zatvorsko osoblje.

74. Posebna pažnja će se posvećivati upravljanju odnosima između zavodskih službenika u direktnom kontaktu sa zatvorenicima i zatvorenika u njihovoj nadležnosti.

75. Zatvorsko osoblje će se uvijek vladati i obavljati svoje dužnosti na način na koji će utjecati na zatvorenika svojim primjernim postupanjem i kod njih izazivati poštovanje.

Odabir zatvorskog osoblja

76. Odabir osoblja će se pažljivo vršiti. Njihova početna i kontinuirana obuka će biti pravilna. Biće plaćeni kao profesionalni radnici i imati status koji će građansko društvo poštivati.

77. Prilikom izbora novih službenika, nadležni organi će staviti naglasak na integritet, čovječnost, profesionalni kapacitet i mogućnost izvršavanja kompleksnih zadataka koje će po službenoj dužnosti obavljati.

78. Profesionalno zatvorsko osoblje će se imenovati na neodređeno vrijeme i imat će status državnih službenika uz sigurnost posla koja zavisi jedino o dobrom vlada-

nju, efikasnosti, dobrom fizičkom i psihičkom zdravlju i adekvatnom standardu obrazovanja.

79.1. Nadoknade za rad će biti dovoljne da bi privukle i zadržale odgovarajuće službenike.

79.2. Pogodnosti i uvjeti zapošljavanja će odražavati tačan karakter rada u sastavu institucije za provođenje zakona.

80. Kadgod je potrebno angažirati službenike na određeno vrijeme, ovi kriteriji se na njih primjenjuju onoliko koliko je to potrebno.

Obuka zatvorskog osoblja

81.1. Prije stupanja na dužnost, zatvorsko osoblje će proći kroz obuku u općim i konkretnim dužnostima i pristupiti teoretskoj i praktičnoj provjeri znanja.

81.2. Uprava će osigurati da tokom cijele karijere kompletno osoblje održava i usavršava svoje znanje i profesionalni kapacitet kroz obuku i razvoj uz rad, koja će se organizirati u odgovarajućim intervalima.

81.3. Osoblje koje će raditi sa posebnim kategorijama zatvorenika, kao što su strani državljani, žene, maloljetna lica i mentalno oboljeli zatvorenici, proći će kroz posebnu obuku kojom će se osposobiti za specijalizirani rad.

81.4. Osoblje će proći kroz obuku iz međunarodnih i regionalnih instrumenata i standarda ljudskih prava, posebno iz Evropske konvencije o ljudskim pravima i Evropske konvencije o sprečavanju mučenja i nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, kao i iz primjene Evropskih zatvorskih pravila.

Uprava zatvora

82. Osoblje će se birati i imenovati na jednakim osnovama, bez diskriminacije po bilo kojem osnovu, kao što su spol, rasa, boja kože, jezik, vjera, političko i drugo mišljenje, nacionalno ili društveno porijeklo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovinsko stanje, rođenje ili neki drugi status.

83. Uprava zatvora će uvesti sisteme organizacije i upravljanja kojom će:

- a. osigurati da se zatvorom upravlja konstantno u skladu s visokim standardima koji su u skladu sa međunarodnim i regionalnim instrumentima ljudskih prava; i
 - b. omogućiti dobru komunikaciju između zatvora i raznih kategorija službenika u svakom zatvoru i pravilnu koordinaciju među svim odjelima i unutar i izvan zatvo-
-

ra koji zatvorenicima pružaju usluge, posebno u pogledu zaštite i reintegracije zatvorenika.

84.1. Svaki zatvor će imati direktora koji je adekvatno kvalificiran za to radno mjesto po svom karakteru, administrativnim sposobnostima, odgovaraćoj profesionalnoj obuci i radnom iskustvu.

84.2. Direktori će se imenovati na neodređeno vrijeme i cjelokupno vrijeme će posvetiti svojim profesionalnim dužnostima.

84.3. Uprava zatvora će osigurati da se svaki zatvor u svako doba nalazi pod punom upravom direktora, zamjenika direktora ili druge ovlaštene osobe.

84.4. Ako je direktor nadležan za više od jednog zatvora, uvijek će postojati još jedna zvanična osoba zadužena za svaku ustanovu.

85. U okviru zatvorskog osoblja broj muškaraca i žena će biti izbalansiran.

86. Postojat će aranžmani prema kojima će uprava vršiti konsultacije sa cjelokupnim zatvorskim osobljem u vezi s općim pitanjima, posebno u vezi s pitanjima koja se odnose na uvjete njihovog rada.

87.1. Postojat će aranžmani kojim će se podsticati najbolja moguća komunikacija između uprave, drugog osoblja, vanjskih institucija i organizacija i zatvorenika.

87.2. Direktor, uprava i većina drugih pripadnika osoblja će govoriti jezikom kojim govori najveći broj zatvorenika ili jezikom koji razumije većina zatvorenika.

88. U privatnim zatvorima se također primjenjuju sva Evropska zatvorska pravila.

Specijalizirano osoblje

89.1. Koliko god je to moguće, u okviru osoblja će postojati dovoljan broj stručnjaka kao što su psihijatri, psiholozi, socialni radnici, pedagozi i instruktori za stručnu i fizičku obuku i sport.

89.2. Kadgod je to moguće, odgovarajući honorarno zaposleni službenici i dobrovoljni radnici će se podsticati na davanje doprinosa aktivnostima koje provode sa zatvorenicima.

Informiranje javnosti

90.1. Uprava zatvora će stalno informirati javnost o svrsi zatvorskog sistema i radu koji obavlja zatvorsko osoblje kako bi pomogla javnosti da bolje shvati ulogu zatvora u društvu.

90.2. Uprava zatvora će podsticati javnost na dobrovoljno pružanje usluga u zatvoru, kada to odgovara.

Istraga i evaluacija

91. Uprava zatvora će podržavati program istraživanja i evaluacije svrhe zatvora, njegovu ulogu u demokratskom društvu i obim u kojem zatvor ispunjava svoju svrhu.

DIO VI

Inspekcija i praćenje

Vladina inspekcija

92. U zatvorima će inspekciju redovito provoditi vladina agencija kako bi ocijenila da li se zatvorima upravlja u skladu sa domaćim i međunarodnim pravom, te odredbama ovih Pravila.

Nezavisno praćenje

93.1. Uvjeti boravka u zatvoru i postupanje sa zatvorenicima će pratiti nezavisni organ ili organi čiji će zaključci biti dostupni javnosti.

93.2. Takvo nezavisno tijelo ili tijela za praćenje će se podsticati na saradnju sa onim međunarodnim organizacijama koje imaju zakonsko pravo obilaziti zatvore.

DIO VII

Pritvorenici

Status pritvorenika

94.1. U smislu ovih Pravila, pritvorenici su osobe kojima je odlukom suda određen pritvor prije sudskog postupka, prije donošenja osuđujuće presude ili izricanja kazne.

94.2. Država može odlučiti da će se pritvorenici kojima je izrečena nepravomoćna sudska presuda i nepravomoćno su osuđeni na kaznu zatvora i dalje smatrati pritvorenicima sve do okončanja drugostepenog postupka i izricanja pravomoćne presude.

Pristup pritvorenicima

95.1. Na režim koji se primjenjuje na pritvorenike ne smije utjecati mogućnost da će im biti izrečena osuđujuća presuda za počinjeno krivično djelo u budućnosti.

95.2. Pravila u ovom dijelu daju pritvorenicima dodatne garancije.

95.3. U postupanju sa pritvorenicima uprava zatvora će se voditi pravilima koja se primjenjuju na sve zatvorenike i pritvorenicima će dozvoliti da sudjeluju u raznim aktivnostima u skladu s ovim Pravilima.

Smještaj

96. Koliko god je to moguće, pritvorenicima će se dati mogućnost smještaja u ćelijama, osim ukoliko za njih nije bolji zajednički smještaj sa drugim pritvorenicima ili osim ukoliko sud pritvoreniku ne odredi određenu vrstu smještaja.

Odjeća

97.1. Pritvorenicima će biti dozvoljeno da nose vlastitu odjeću, ukoliko je ona adekvatna za zatvorsku sredinu.

97.2. Pritvorenici koji nemaju odgovarajuću odjeću dobit će odjeću koja će se razlikovati od odjeće koju eventualno nose zatvorenici kojima je pravomoćnom presudom izrečena kazna zatvora.

Pravni savjeti

98.1. Pritvorenici će biti potpuno i jasno upoznati sa svojim pravom na pravne savjete.

98.2. Obezbijedit će se sve potrebne prostorije da bi se pritvorenicima pomoglo da pripreme svoju odbranu i da se sastanu sa svojim pravnim zastupnicima.

Kontakt s vanjskim svijetom

99. Osim ukoliko je sud odredio zabranu u određenom trajanju, pritvorenik:

- a. će primati posjete i biće mu dozvoljeno da komunicira sa svojom porodicom i drugim osobama na isti način kao i zatvorenik koji izdržava kaznu zatvora;
- b. može primati dodatne posjete i imati dodatni pristup drugim vidovima komunikacije; i
- c. imat će mogućnost korištenja knjiga, novinskih izdanja i drugih informativnih medija.

Rad

100.1. Pritvorenicima će biti ponudena mogućnost rada, s tim što je nisu obavezni prihvatiti.

100.2. Ukoliko pritvorenici izaberu mogućnost rada, sve odredbe Pravila 26. će se primjenjivati na njih, uključujući i one koje se odnose na nadoknadu za rad.

Pristup režimu za osuđene zatvorenike

101. Ukoliko pritvorenik zahtijeva da se na njega primijeni režim za osuđene zatvorenike, uprava zatvora će, koliko god je to moguće, udovoljiti takvom zahtjevu.

DIO VIII

Cilj režima za osuđene zatvorenike

102.1. Osim pravila koja se primjenjuju na sve zatvorenike, utvrdit će se i režim za osuđene zatvorenike kako bi im se omogućilo da žive odgovorno, bez kriminalnog ponašanja.

102.2. Boravak u zatvoru je s obzirom na lišenost slobode sâm po sebi kazna, te stoga režim koji se primjenjuje na osuđene zatvorenike neće otežavati podnošenje okolnosti koje su sastavni dio boravka u zatvoru.

Provođenje režima određenog za osuđene zatvorenike

103.1. Režim za osuđene zatvorenike počinje odmah po prijemu u zatvor osobe sa statusom osuđenog zatvorenika, osim ukoliko nije počeo ranije.

103.2. Što prije nakon prijema u zatvor uradit će se izvještaj o ličnoj situaciji osuđenog zatvorenika, predloženim planovima za izvršavanje kazne zatvora za svakog zatvorenika posebno i o strategiji pripreme njegovog puštanja na slobodu.

103.3. Osuđeni zatvorenici će se podsticati na učešće u izradi planova za izvršavanje kazne zatvora.

103.4. Takvi planovi će, koliko god je moguće, obuhvatati:

- a. rad;
- b. obrazovanje;
- c. druge aktivnosti; i
- d. pripremu za puštanje na slobodu.

103.5. Socijalni rad, zdravstvena i psihološka zaštita mogu se također uključiti u režim za osuđene zatvorenike.

103.6. Postojat će sistem odobrenja dopusta kao sastavnog dijela cjelokupnog režima za osuđene zatvorenike.

103.7. Zatvorenici koji na to pristanu mogu biti uključeni u program restorativne pravde i naknade učinjene štete.

103.8. Posebna pažnja će se davati obezbjeđenju odgovarajućih programa izvršavanja kazne zatvora i režima za zatvorenike osuđene na doživotnu ili dugotrajnu kaznu zatvora.

Organizacioni aspekti boravka osuđenih zatvorenika u zatvoru

104.1. Koliko god je to moguće, i ovisno o uvjetima iz Pravila 17, odvojeni zatvori ili odvojeni odjeli zatvora će se koristiti kako bi se omogućilo upravljanje različitim režimima za posebne kategorije zatvorenika.

104.2. Postojat će procedure za utvrđivanje i redovan pregled pojedinačnih programa za izvršenje kazne zatvora nakon razmatranja odgovarajućih izvještaja, potpunih konsultacija među relevantnim osobljem i sa zatvorenicima koji će biti uključeni koliko god je to praktično moguće.

104.3. Takvi izvještaji će uvijek sadržavati izvještaje osoblja direktno zaduženog za te zatvorenike.

Rad osuđenih zatvorenika

105.1. Sistematskim programom rada će se nastojati doprinijeti ispunjavanju cilja režima za osuđene zatvorenike.

105.2. Od osuđenih zatvorenika koji još uvijek nisu navršili godine za redovan odlazak u penziju može se tražiti da rade, ovisno o njihovoj fizičkoj i psihičkoj sposobnosti koju utvrđuje ljekar opće prakse.

105.3. Ako se od osuđenih zatvorenika traži da rade, uvjeti rada će biti u skladu sa standardima i kontrolama koje se primjenjuju na vanjsku sredinu.

105.4. Kada osuđeni zatvorenici sudjeluju u obrazovnim ili drugim programima u toku radnog vremena u sklopu planiranog režima, isplaćivat će im se nadoknada kao da rade.

105.5. U slučaju osuđenih zatvorenika, dio nadoknade koja im se isplaćuje ili dio sredstava uštedenih od zarade može se koristiti u reparativne svrhe, ukoliko to odredi sud ili ako zatvorenik na to pristane.

Obrazovanje osuđenih zatvorenika

106.1. Sistematski program obrazovanja, uključujući i obuku u cilju povećanja cjelokupnog nivoa obrazovanja zatvorenika i mogućnosti da žive odgovorno, bez kriminalnog ponašanja, biće sastavni dio režima za osuđene zatvorenike.

106.2.Svi osuđeni zatvorenici će se podsticati na učešće u programima obrazovanja i obuke.

106.3.Programi obrazovanja osuđenih zatvorenika će biti prilagođeni planiranoj dužini trajanja njihovog boravka u zatvoru.

Puštanje na slobodu osuđenih zatvorenika

107.1.Osuđenim zatvorenicama će se pružiti pomoć blagovremeno prije otpusta putem procedura i posebnih programa koji im omogućavaju prijelaz sa života u zatvoru na život u zajednici u skladu sa zakonom.

107.2.Posebno u slučaju zatvorenika osuđenih na duže kazne zatvora, preduzimat će se koraci kako bi se osigurao postepeni prijelaz na život u slobodnom društvu.

107.3.Ovaj cilj se može postići putem programa prije otpusta ili djelimičnim ili potpunim uvjetnim otpustom uz nadzor, skupa sa djelotvornom socijalnom podrškom.

107.4.Uprava zatvora će direktno saradivati sa službama i agencijama koje vrše nadzor i pomažu bivšim zatvorenicama kako bi omogućila resocijalizaciju svih osuđenih zatvorenika, posebno u vezi sa porodičnim životom i radnim odnosom.

107.5.Predstavicima takvih socijalnih službi ili agencija će se omogućiti sav neophodni pristup zatvoru i zatvorenicama kako bi im pomogli u pripremi za otpust i planiranju programa koji će se primjenjivati nakon otpusta.

DIO IX

Ažuriranje Pravila

108. Evropska zatvorska pravila će se redovno ažurirati.

Napomena¹ Kada je ova preporuka usvojena i prilikom primjene člana 10.2 c Poslovnika o sjednicama zamjenika ministara, predstavnik Danske je zadržao pravo svoje Vlade da odluči o tome da li će postupati u skladu s Pravilom 43., stav 2. Dodatka uz Preporuku, s obzirom da smatra da uvjet koji nalaže svakodnevni obilazak zatvorenika u samicama od strane medicinskog osoblja povlači za sobom ozbiljna etička pitanja u vezi s mogućom ulogom medicinskog osoblja u efikasnom određivanju sposobnosti zatvorenika za daljnjim izdržavanjem disciplinske kazne samice.
